

Fjórða skaldsögan hjá Williami Heinesen er ivaleyst tann mest umhildna, og hon er millum mest seldu skaldsögur á donskum

Glymur dansur í høll

JÓGVAN ISAKSEN

„De fortalte Spillemand“ er skrivað undir seinna heimsbardaga, og William Heinesen fortaldi, at hann brúkti skrivningina fyrri at sleppa burtur úr tí dapra gerandisdegnum undir krignum. Eftlanin var, at skaldsögan skuldi koma út beint aftan á krigslok, men forlagið vildi hava hann at skriva hana ígjøgnum einaferð enn. Tískil kom hon ikki út fyrr enn í 1950, árið eftir „Den sorte Gryde“, hóast hon var liðug áðrenn hendan. Skapanarsögan hjá skaldsögnum báðum man ikki hava verið almennakend millum bókmentafólk, tí í mongum greinum um skaldskapin hjá Williami Heinesen verður sagt, at hövundurin við „Den sorte Gryde“ skrivaði seg burtur úr krignum og tess ræðuleikum. Tá ið hann soleiðis hevði gjørt hesi traumu burtur av sær, var hann búgvin at fara undir ta fyndugu söguna um spælmenningar. Veruleikin er næstan tann tvørt øvuti. Hetta er eitt gott dømi um, at tú skalt vera serliga varin, tá ið tú í skaldskaparhøpi heldur teg siggja eitt týðuligt atvoldarsamband. Tá er vandin nevniliga størstur fyrri, at tú fert skeivur.

„De fortalte Spillemand“ er líkasam ein romantisk symfoni bytt sundur í fyra satsir, men sambært William Heinesen skal tað ikki leggjast ov nógv í hesa uppbygging, hon varð mest gjord til stuttleika, og satsirnir kundu tað sama itíð partar. Tað sama ger seg galdandi fyrri ta stuttu lýsing av innihaldinum, ið stendur undan hvørjum kapitli og sum minnir um eldri europeiskar skaldsögur líka frá „Don Quixote“ fyrst í 17. öld til bókurnar hjá Charles Dickens í miðjari 19. öld. William Heinesen segði, at hann við vilja gav *Spælmennum* eitt gamalsligt snið, og at fyrmyndin í so máta var skaldsögan „Presturin í Wakefield“ (1766) eftir Oliver Goldsmith.

Spurður um, hvat *glataði* í titlinum merkti, segði hövundurin, at titlulin, „De fortalte Spillemand“, í grundini orðaði hansara lívsfatan. At vit øll eru glataði, ikki í teologiskari merking, men ítökliga, at deyðin er okkum visur. Fyri tí skulu vit ikki ilteinkja lívið, tí ávegis til glatanina eru nógv góðar upplivingar, eitt nú kærleiki, góðska, drívi og vakurleiki í bæði náttúru og list.

Heimsins nalvi

Inngangsreglurnar í „De fortalte Spillemand“ eru vorðnar eitt slag av William Heinesen-arketypu, eitt frumsnið, sum verður brúkt til at eyðkenna ritverkjó: „Langt ude i det kvik-sølvlysende verdenshav ligger et ensomt lille blyfarvet land. Det lillebitte klippeland forholder sig til det store hav omtrent som et sandskorn til gulvet i en balsal“ o.s.f. Líknandi sermerkta regl-

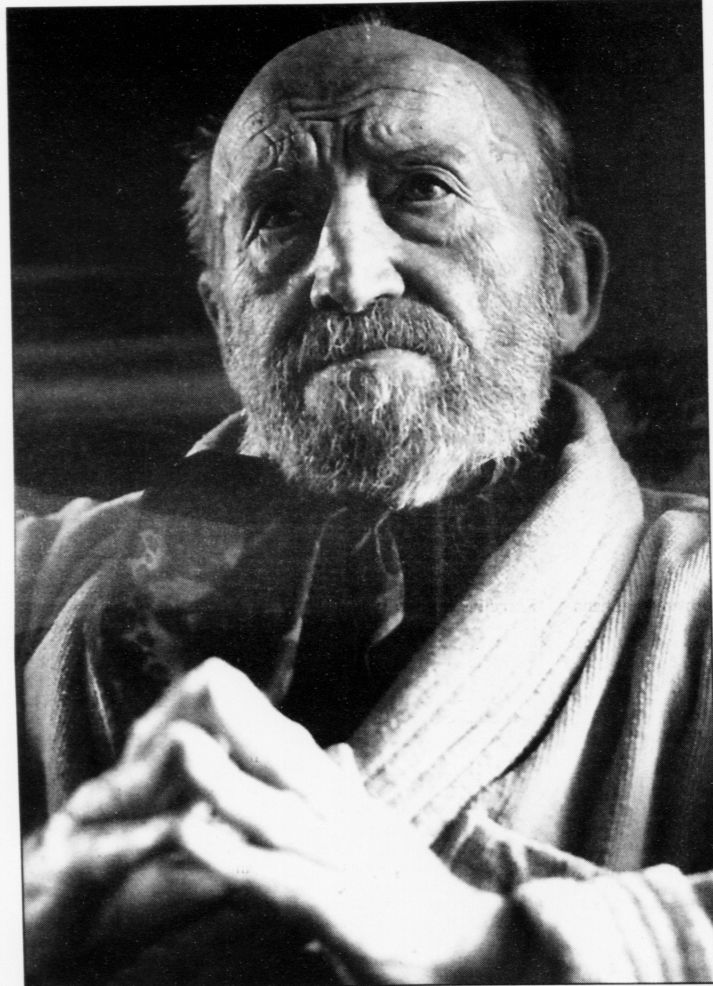
ur koma eisini fyrri í søgunum „Våd Hjemstavn“ (*Gamaliels Besættelse*) og „Småstad og Babel“ (*Kur mod onde ånder*).

„De fortalte Spillemand“ fer fram í Havnini undan fyrra veraldarbardaga — eg plagi at kalla tað *William Heinesen-land*, tí so stóru partur av skaldskapinum fer fram í hesum tíðarskeiði — og spælmenningar Moritz, Sirius, Litli-Kornelius og Mortensen magistari og teirra fátæku vinir úti á Skinnhólminum — t.e. Tinganes — umboða tað menniskjansliga. Hesir reinlyntu berjast imóti teimum dökku kreftum, sum ikki vilja lata teir vera í friði. Tær eru á annan bógvin tað kristiliga fráhaldsfelagið Ydun við sparikassastjóranum Ankersen á odda og á hin bógvin kensluleysir embættismenn, sum halda tað løgna fólkjó úti á Skinnhólminum vera bæði ein skomm og til fortroð. Vinarlag, erotikkur, bardagi, drykkjugildir og natúrpoesi eru dagligur — og nátturligur — kostur, og hóast karmurin er realistiskur, so spælir hövundurin sær dugnaliga við tí fantas-tiska.

„De fortalte Spillemand“ er — hóast hon í roynd og veru er tragisk — ein skemtilig skaldsöga, men á ein heilt ódrívi hátt enn „Den sorte Gryde“, hvørs satira var dýpur og næstan mannvánd. Her er tað ofta tann sniðfundigi humorn, har lesarin ikki beinanvegin varnast tað stuttliga, eitt slag av seinking kemur ímillum lesnaðin og fatanina, og úrslitið gert so mik-ið meira skemtiligt. Stutt inni í skaldsöguni verða tvey hotell lýst: „Her laa ogsaa det gamle værtshus, Olsens hotel eller „Den rare And“, hvor kong Frederik den Syvende har boet som ung prins, og længere ude paa næsset det større hotel „Del-finen“, der heller ikke havde noget godt ry paa sig“. Tað fyrra hoteli verður flokkað við tí upplýsing, at Friðrikur prinsur buði har, og sostatt má tað vera eitt av teimum frægaru stóðunum. Men so kemur viðmerk-ingin um tað seinna hoteli, at tað heldur ikki hevur nakað gott orð á sær, og hon varpar eitt fullkomiliga ódrívi ljós á tað fyrra hoteli. Tað rennur kanska eisini fram fyrri lesaran, at Frið-rikur Sjeyndi var gítin fyrri bara at hugsa um mat og brennivín - og kanska eitt sindur um konu-fólk.

Nóvn

Í summum bókum dármar hövundurin at spæla sær eitt sindur argandi við veruligum nóvnum. Gamli vinnaðurin, Christian Matras, stendur fleiri ferðir fyrri skotum, einahelst sum bók-mentafróðingur. Spælmaðurin Sirius er yrkjari, og í tveimum forum verður endurgivið, hvat ið *Dr. phil. Chr. Matras* sigur um yrkjargarnar, sum Sirius læt eftir seg. *Magnus Skæling* skal somu-leiðis hava skrivað eina grein

William Heinesen hevur sagt, at hann brúkti skrivningina av „De fortalte Spillemand“ til at sleppa burtur úr tí dapra gerandisdegnum undir krignum

um Sirius, og at hövundurin ikki gevst á hondum við hesum spæli verður greitt umleið tjúgu ár seinni. Ein tann gitnasta yrking-in hjá Siríusi eitur „Mørket taler til den blomstrende busk“, og hon stendur í yrkingasavninum hjá Williami Heinesen „Panor-ama med Regnbue“, sum kom út í 1972.

Persónnóvnini - tey allarflestu eru kortini íspunnin - eru ikki tilvildarlig, men tvørturimóti vald við umhugsni, ofta fyrri at gera eina ábending annan ella annan vegin. Tann út av lagi vónaligi organisturin eitur *Lamm*, tann sjálglaði presturin *Fruelund* - les tann seinna partin av navninum sum í orðataki-num: Bráð er barnalund. Ein annar prestur eitur *Lindemann*, og navnið er ein góð lýsing av, hvat ið hövundurin heldur um fólkakirkjuna. Afturfyrri eitur tann galni sparikassastjórin og sekeristurin *Ankersen*, sum má sigast at vera eitt rættliga râm-andi navn, serliga tá ið hansara lyndi verður samanborið við prestarnar.

Tá ið tað kemur til útsjónina er eisini munur á monnum: „Pastor Fruelund var en høj og myndig mand, ogsaa hans tale-stemme var smuk og fuld af klang, og han talte højt og tydeligt, som om han mistænkte alle mennesker for at være en smule tunghøre“, og „Han nik-kede med sit smukke, lokkede hoved“. Ankersen ger afturimóti einki fyrri at taka seg væl út, hartil eru kenslurnar hjá honum alt ov heitar: „Ankersen saa forfærdelig ud, han havde aldeles intet herredomme over sit rødblissede skægansigt med de fortorne brilleglas, hans stemme slog flere gange klik i sekerisk raseri“ og „Ankersens rummelige brystkasse gik ud og ind og han trak vejret snusende gennem de skæggede næsebor“. Bókin yður við samsvarandi myndum av tí ógvisluga Anker-sen.

Dr. Jekyll & Mr. Hyde

Ankersen vil øllum væl, og hann hjálpir eisini ymsastaðni, men so kemur trúarørskapurin yvir

hann, og „Ankersen var for-færdelig“. Hann er eitt dupult-menniska: síðiligur sparikassa-stjóri á degi og skúmandi predi-kantur á nátt. (Ein trúboðari í „Blæsende Gry“ hevði ikki ólík eyðkenni). Men tað er ikki bara uttanhýsis, at bardagarnir fara fram, eisini innanhýsis í sparika-ssastjóranum, „i hvis væsen smaalighed og storhed alle dage udkæmpede en forbitret men haabløs nærkamp“, gongur tað harðliga fyrri seg. Ankersen versnar við árunum, og tó at hann alt lívið hevur fryktað brennivín - hann hevur arvað ein veikleika fyrri tí frá pápanum - so smakkaði hann sær sum yngri hendingaferð á, men tá ið hann var nókur og fjóruti kom hetta ágangandi lagi á hann. Síðani hevur hann prædikað, so tað stendur eftir, og aðalmálið er brennivínsforboð. Fráhaldssakin er drívkraftin hjá sekeristunum, og í endanum á skaldsöguni er fullgiggjað spiritusnoktan gjord til lóg.

Men tá er tað eisini lukkast eini samanrenning av borgara-